Gestapo-ofrene måtte ligge i solen foran dødskamrene og vente på tur.

Drog ut som unge, vakre piker — kom tilbake som gamle kvinner.

Disponent Hartmann og frue forteller om 13 måneders opphold i „herrefolket"s fangeleirer.

Familien er igjen samlet. Disponent Hartmann og frue, fotografert sammen med sin lille sønn etter hjemkomsten.

Blant de politiske fanger som i de siste dager er vendt tilbake til fedrelandet fra opphold i Tyskland, er også disponent W. Hartmann i Tostrupkjelleren og hans hustru.

Hartmann og frue ble arrestert natten til 20. april 1944 — tidligere hadde han sittet i tysk fengsel i 8 måneder — og kom i forhør allerede klokken 12 dagen etter. Forhøret varte uavbrutt til tirsdag klokken 3 — det var 16 mann om det, og de avløste hverandre to og to hverannen time. I hele denne tid fikk Hartmann mat to ganger, en gang fredag og en gang mandag. Søvn var det selvsagt ikke tale om.

— Var De utsatt for tortur? spør en av Aftenpostens medarbeidere ham.

— Jeg synes ikke vi i avisene skal komme inn på det, sier hr. Hartmann, jeg kan derimot si at det ikke ble foretatt noen arrestasjoner i vår sak etter at vi var tatt.

Jeg satt, fortsetter Hartmann, i enecelle på nr. 19 til 3. august, da jeg ble sendt til Kiel, hvor jeg satt en tid i den beryktede leir like utenfor byen, for så å bli sendt til Sachsenhausen. Meningen var at jeg skulde sendes til et steinbrudd, men takket være noen nordmenn, bl. a. Rolf Randall og redaktør Axel Zachariassen og de norske tillitsmenn i administrasjonen i Arbeitsdienst, ble jeg «organisert» vekk sammen med en del andre, og det var jeg svært glad for. Dødeligheten i steinbruddet var på det tidspunkt 50 pst.

Fru Hartmann var i forhør tre ganger, og «herrefolket»s representanter slo henne bl. a. i ansiktet så en tann falt ut. Etter syv ukers opphold på Møllergata 19, kom hun til Grini, hvor hun ble til 16. august. Da gikk turen til Danzig med båt fra Oslo. Den konsentrasjonsleir hun ble anbrakt i, Stutthof, ligger omkring fire mil fra byen. Det var mest polske fanger der. Vi — ialt 18 — var de første norske kvinner, og jeg hadde nærmest inntrykk av at vi ble sett på som noen rare dyr, sier fru Hartmann. Ellers var det en del norske politimenn der, og så noen sivile.

— Hvordan var det i denne leiren?

— Sikkert som i de fleste andre tyske leirer. Og gasskamrene manglet ikke. En mengde jøder, bl. a. ble anbrakt i disse, og ved en anledning 30—40 russiske krigsfanger, som alle var invalider. Ikke alle fanger som skulde dø ble satt i gasskammeret. Mange ble ført til lægene, hvor de fikk en innsprøytning, visstnok petroleum, som gjorde at de stupte døde en stund etter innsprøytningen. De ble som oftest hentet under foregivende av å skulle få en injeksjon mot en eller annen epidemisk sykdom, som skulde forekomme i leiren.

Unge jødepiker, mange av dem var svært vakre, ble sendt til bunkerbygging et eller annet sted. Det var et uhyggelig tungt arbeid, og allerede etter noen måneders forløp vendte de tilbake som gamle kvinner. Jeg har sett skarer av dem ligge i solen utenfor gasskammeret ventende på tur til å komme inn i dødsrommene. Der endte de nemlig når de hadde slitt seg ut med bunkerbyggingen.

Den 25. januar gikk den første transport av fanger fra Stutthof, og i den var det bl. a. 13 norske kvinner. Den annen med de øvrige fem, hvoriblant jeg, gikk om ettermiddagen 26. april. Vi fikk høre at reisen skulde gå til Danmark. Først ble vi sendt til Nickelswalde ved Weichsel. Vi hadde fått utlevert et halvt brød og en klatt margarin, det var kanskje henimot en kvart kilo, og det var all den mat vi fikk av tyskerne i de syv døgn transporten varte. Der oppholdt vi oss et døgn, og til tross for at det var meget kaldt, måtte vi ligge ute om natten. Neste dag ble vi ført med båt til Hela-halvøya. Mens vi lå der, var stedet utsatt for et voldsomt flybombardement, men såvidt jeg vet ble ingen skandinaver skadet. Vi ble stuet ombord i tre prammer som ble trukket av bukserbåt, og så begynte den fryktelige syv dagers reise på Østersjøen. Vi fikk vann en gang i denne uken. Rett som det var ble vår lille konvoi utsatt for flybombardement, men vi var så medtatt og vant til uhygge at vi overhodet ikke reagerte. Fra havn til havn drog vi, men ingen steder vilde man ha oss. Det var ubeskrivelig ombord i prammene som hver hadde 500—600 fanger, og det er ingen overdrivelse å si at vi stod som sild i tønne. Heldigvis var det pent vær under reisen, slik at noen kunde gå opp på dekk for at de andre kunde få plass til å sitte og sove — å ligge var det ikke tale om. Tørsten plaget oss skrekkelig, og vi måtte til slutt drikke sjøvann — det skulde ikke gjøre situasjonen bedre, men noe flytende måtte vi ha. Vi fikk en liten boks leverpostei underveis. Hadde det ikke vært for de norske politifolkene, så vilde vi nesten ha sultet i hjel — de hadde på en eller annen måte fått fatt i noe mel, som vi rørte ut i vann.

Om kvelden den sjette dag sa våre SS.-vakter at vi skulde anbringes ombord i et skip som skulde sprenges i luften, hvoretter de forlot prammene. Umiddelbart etter forsvant den ene av prammene uten at vi vet hvor det ble av den. De norske politimenn kuttet nu trossene, og ved hjelp av ulltepper som ble holdt ut som seil, kom vi inn til Neustadt. Der traff vi våre SS.-voktere igjen — de var tydeligvis meget forbauset over å se oss i live.

Nu hendte noe forferdelig. Vi — alle unntagen jødene — ble rodd i land, og så begynte tyskerne å skyte med maskingeværer på de jøder som var ombord. Hele havnen gjenlød av redselsfulle skrik. Mange av jødene hoppet i sjøen for om mulig å redde livet, men tyskerne skjøt uten barmhjertighet også på dem. Og så ble det stille på havnen.

I Neustadt fikk vi den første varme mat på syv døgn, det var en tallerken kålsuppe. Mens vi var i byen, begynte et sterkt artilleribombardement, og så ble byen erobret. Hadde erobringen skjedd bare en time senere, vilde vi antagelig være blitt sendt avsted med skip, og alle fartøyer som gikk ut fra byen ble uten unntagelse senket. Denne ene timen reddet nok våre liv. Og så bar det da gjennom Danmark til Sverige. Og så hjem.

— — —

Man skulde tro at ekteparet Hartmann når det forlot det tyske helvete også var ferdig med «herrefolket», men nei. Deres vakre leilighet i Oslo var like etter arrestasjonen tatt i besittelse av en Gestapomann Vierke og hans norskfødte kone. Det viser seg at de hadde stjålet alt som de på noen måte kunde ta med seg: Sølvtøy, gangklær, sengetøy, servise og alt som heter verdigjenstander. Vierke har gjort rent bord — han vilde jo ikke ha vært tysk politimann om han hadde unnlatt det.

Mendelssohn-konsert i radio.

Så fikk vi da atter høre musikk av Mendelssohn. Musikken til Midtsommernattsdrøm og klaverkonserten i g-moll ble framført i går aftes i radio. Mendelssohns musikk har vært forbudt i mange år. Ja, i Tyskland har han vært bannlyst helt siden Hitler tok makten. De tok ikke hensyn til hans store innsats i åndslivet. Han var både som utøvende og skapende kunstner en av de største i Europa. Han levde i en stormfull tid, under Napoleonskrigene gjennom Metternichs terror mot liberalisme og nasjonale strømninger over hele Europa. Men nettopp i denne jerntid blomstret den romantiske åndsperiode fram. Beethoven, Goethe og seinere Schopenhauer, Hegel, Schilling, Tieck og maleren Cornelius' verker formet og næret hans fantasi og ånd.

Og Mendelssohn var romantiker fullt ut. Tonemaleriet som Beethoven i sin 6. symfoni viste veien mot, det utviklet han med sine tonemaleriske ouverturer og symfonier videre. Midtsommernattsmusikken vi hørte i går aftes var også et tonemaleri i lys og rytmer. Orkestret strålte i farger og brede strøk. Klaverkonserten i g-moll var mer dramatisk. Han skrev den samme år som det dramatiske korverk Walpurgisnacht ble skrevet. Begge disse verker sammen med fiolinkonserten hører til hans beste arbeider.

Både Midtsommernattsdrøm og klaverkonserten klang mektig og skjønt gjennom radioen.

M. M. U.

Oranienburg-fanger.

Er det noen som har sittet sammen med skuespiller Frithjof Køhler, død i Oranienburg 9. novbr. 1942, så vær så snill og skriv til hans søster, fru Johanna Christoffersen, Schweigaardsvei 22, Bergen.

120

Utkommet i Oslo
Sendes utenbys efter hvert som transportforholdene tillater det.

Andreas Markussons

nye roman fra kampene om Narvik:

Den siste skanse.

Pris kr. 13.44; innb. kr 16.52

Aschehoug.

NFA

Mødre! — Husk at alle barn har trang til grønnsaker. Nettopp derfor er de så gla i NFA-suppen. Gi barna helt fra 10 mndrs. alderen hver morgen en god tallerken NFA-suppe. Den er noe „å gå på".